

УДК 339.9:336.7

DOI: <https://doi.org/10.37734/2409-6873-2025-2-7>

АНАЛІЗ СТРУКТУРИ БІРЖОВОЇ ТОРГІВЛІ НА МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗОВАНИХ РИНКІВ

А. І. МАСЛОкандидат економічних наук, докторант,
Національний університет біоресурсів і природокористування України

Анотація. *Мета статті* полягає у проведенні аналізу сучасного стану міжнародних організованих ринків та визначенні їхньої структури за різними класифікаційними ознаками. **Методика дослідження.** У статті використані методи узагальнення та абстракції, статистичного аналізу та систематизації даних аналітичних звітів Асоціації ф'ючерсної індустрії. **Результати.** Наведена оцінка сучасного стану міжнародної біржової торгівлі на організованих ринках товарних та фінансових активів. Висвітлено основні тенденції у зміні структури біржової торгівлі на міжнародних організованих ринках за різними видами показників. **Практична значущість результатів дослідження** полягає в тому, що одержані результати оцінки сучасного стану біржової торгівлі на міжнародних організованих ринках надають підстави сформувати основні тенденції на напрями розвитку міжнародної біржової діяльності в умовах глобальної геополітичної невизначеності та зростаючих цінових ризиків.

Ключові слова: організовані ринки, міжнародна біржова торгівля, міжнародні біржі, деривативні контракти, ф'ючерси, опіони.

Постановка проблеми в загальному вигляді та зв'язок із найважливішими науковими чи практичними завданнями. Міжнародні організовані ринки відображають загальні тенденції поточного стану глобальної економіки, а також слугують для ефективної акумуляції і трансферту вільного капіталу та інших фінансових ресурсів, забезпечуючи прозорі ціни на сировину і фінансові активи різних видів. У сучасних умовах нові виклики та структурні зміни у міжнародній біржовій торгівлі мають пряму залежність від макроекономічних циклів, геополітичних конфліктів, технологічних інновацій (цифровізація, використання штучного інтелекту) та посилення регулятивних норм. У зв'язку з цим, актуальність дослідження міжнародних організованих ринків набула особливого значення і потребує проведення систематичних досліджень у даному напрямку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню теоретичних засад міжнародної біржової діяльності приділена значна увага вітчизняних праць. Теоретичні засади організації міжнародної біржової діяльності та функціонування міжнародних біржових ринків розглядаються у працях М. Солодкого, М. Ільчука, В. Яворської [1–2]. Тоді, як О. Сохацька, І. Роговська-Ішук, С. Вінницький приділили значну увагу особливостям фундаментального і технічного аналізу цін товарних та фінансових ринків [3]. В. Яворська, О. Тягнирядно акцентують свою увагу на дослідженнях тенденцій глобалізації та деглобалізації, спричинених геополітичними змінами, зокрема торговими війнами між США та Китаєм [4]. Вивчення світових трендів та тенденцій розвитку біржової торгівлі знайшли відображення у

працях С. Дrajниці, Ю. Дяченко, С. Ковальчука, В. Карпенко [5–6]. Проблеми та перспективи розвитку міжнародної біржової діяльності розглянуті у дослідженнях Н. Станасюк, Д. Берднік [7]. Особливості електронної біржової торгівлі на міжнародних організованих ринках розглянуто у працях А. Бритвенко, О. Гарячої, І. Войни [8]. Удосконалення механізмів управління ціновими ризиками на організованих товарних ринках досліджені вітчизняними науковцями Ю. Рубаном та О. Степаненко [9].

Формування цілей статті (постановка завдання). Мета статті полягає у аналізі поточного стану та оцінці структури біржової торгівлі на міжнародних організованих ринках за різні класифікаційні ознаками.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. В умовах глобальних невизначеностей та зростання геополітичної напруги біржова торгівля на міжнародних організованих ринках відіграє ключову роль у забезпеченні прозорого ціноутворення та управління ціновими ризиками. Міжнародні організовані ринки являються невід'ємною частиною глобальної економічної системи. Електронізація процесів міжнародної біржової торгівлі створює сприятливі умови для здійснення інвестицій у біржові інструменти. Висока ліквідність показників міжнародної біржової торгівлі на організованих ринках сприяє ефективному перерозподілу вільного капіталу та слугує своєрідним індикатором сталого розвитку глобальних економічних відносин.

Організовані товарні ринки представляють собою форму організованої торгівлі на біржах.

У міжнародній практиці досить поширеними є використання понять «організовані ринки» чи «організована торгівля», які можуть бути рівноцінно замінені поняттями «біржові ринки», «біржова торгівля» [1; 2, с. 37].

Міжнародна біржова торгівля асоціюється з організованими місцями, які забезпечують прозорі умови для купівлі-продажу товарних чи фінансових активів за встановленими правилами. Біржова торгівля на організованих ринках може бути визначена, як економічна категорія, яка забезпечує створення і підтримку прозорих і конкурентних організаційно-економічних умов для забезпечення професійної діяльності суб'єктів ринку [4–5].

Біржова торгівля на міжнародних організованих ринках виникла спочатку у великих місцях, які забезпечували концентрацію попиту і пропозиції та необхідної ринкової інфраструктури. Нині наявність організованих ринків у країнах може вказувати на стан та зрілість економічної системи та ринкових відносин між ринковими учасниками.

Узагальнюючи погляди вітчизняних науковців, нами запропоновано наступні характерні риси для опису функціонального призначення міжнародних організованих ринків [1–9] (Рис. 1):

- «ринок покупців»;
- «конкурентний ринок»;
- «електронний ринок»;
- «глобальний ринок».

Посилення конкурентних переваг на міжнародних організованих ринках сприяло розширенню електронних біржових торговельних платформ

та залучення нових інвесторів для забезпечення високої ліквідності біржових торгів на провідних товарних і фондових біржах. Враховуючи це, аналіз показників біржової торгівлі на міжнародних організованих ринках свідчить про тенденції зростання за останні два десятиліття.

Проведена нами оцінка обсягів укладених угод на міжнародних організованих ринках, на основі аналітичних звітів Асоціації ф'ючерсної індустрії, свідчить про швидке зростання кількості укладених біржових контрактів на міжнародних організованих ринках. Так, у 2024 році продемонстрований новий рекордний рівень – 206,78 млрд угод, що на 50,5 % вище за попередній рік і на 841 % вище за 2014 рік [10] (Рис. 2).

До провідних 10 міжнародних біржових майданчиків увійшли товарні та фондові біржі різних географічних регіонів, а саме: 2 біржі Північної Америки; 2 біржі Південної Америки; 2 біржі регіону Європа-Близький Схід; 4 біржі Азійсько-Тихоокеанського регіону. Рейтингові показники свідчать про зростання ролі азійських бірж у міжнародній біржовій торгівлі, що частково спричинено глобальними геополітичними змінами та трансфером вільного інвестиційного капіталу на азійські біржові майданчики (Таб. 1).

З метою визначення структурних показників міжнародної біржової торгівлі доцільно використати наступні класифікаційні ознаки: географічне зонування; види біржових активів та види біржових деривативних контрактів.

Оцінка структури міжнародної біржової торгівлі за географічним зонуванням підтверджує швидко зростаючу роль азійських бірж.

Рис. 1. Характерні риси сучасних міжнародних організованих ринків

Джерело: побудовано автором

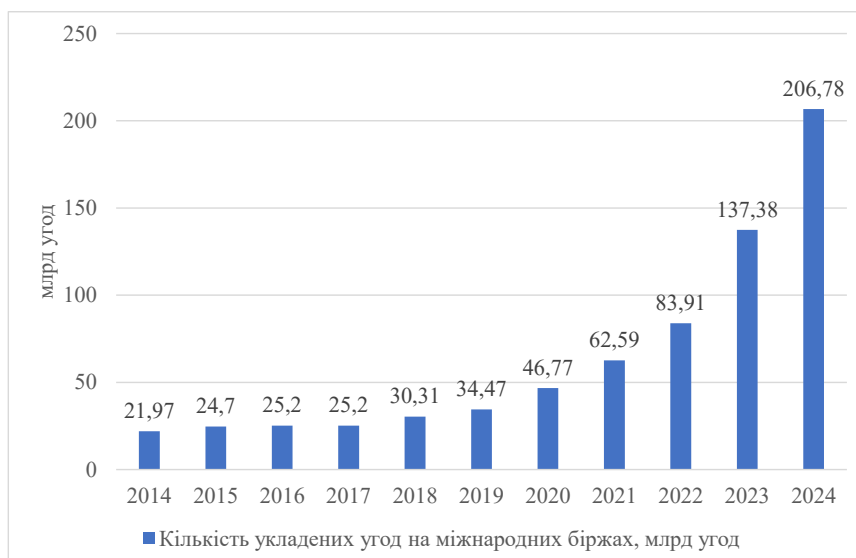

Рис. 2. Динаміка біржової торгівлі на міжнародних організованих ринках

Джерело: побудовано на основі [10]

Таблиця 1

Рейтинг топ-10 міжнародних біржових майданчиків, млрд угод

№ п/п	Назва біржового майданчика	2023 р.	2024 р.	2024 р. до 2023 р., +/- %
1	National stock exchange of India (Індія)	83,67	125,14	49,56
2	BSE (Бразилія)	19,31	30,78	59,40
3	B3 (Бразилія)	6,51	9,81	50,69
4	CME Group (США)	6,10	6,68	9,51
5	CBOE (США)	3,71	3,82	2,96
6	Korea exchange (Південна Корея)	1,67	2,62	56,89
7	Zhengzhou commodity exchange (Китай)	1,66	2,61	57,23
8	Shanghai futures exchange (Китай)	2,23	2,40	7,62
9	Dalian commodity exchange (Китай)	1,48	2,27	53,38
10	Eurex (ЄС)	1,92	2,08	8,33
10	Borsa Istanbul (Турція)	2,21	2,00	-9,50

Джерело: побудовано автором на основі [1; 2, с. 52; 10]

У 2024 році частка азійських біржових ринків зросла на 7 % у порівнянні з попереднім роком і склала – 82 %, частка бірж Північної Америки скоротилась на 3 % і склала – 10 %, частка європейських бірж скоротилась на 1 % і склала – 4 %, Південної Америки також знизилась на 2 % і склала – 4 %, частка інших бірж зменшилась до 1 % (Рис. 3).

Структурний аналіз біржової торгівлі на міжнародних організованих ринках за видами біржових активів (товарних і фінансових) свідчить про значне домінування фінансових інструментів упродовж останніх років. Частка міжнародної біржової торгівлі фінансовими активами у 2024 році зросла у 5,2 рази, тоді як товарних активів – лише у 1,3 рази. Більшість фінансових інструментів були укладені на цінні папери та фондові індекси, особливо приріст відзначений на біржових майданчиках азійсько-тихоокеанського регіону (Рис. 4).

Біржова торгівля на міжнародних майданчиках у сучасних умовах представляє собою високо розвинутий ринок строкових інструментів – деривативних контрактів. До основних біржових деривативів слід віднести ф'ючерсні контракти на товарні та фінансові активи, а також опціони на ф'ючерсні контракти. Оцінка структури біржової торгівлі на міжнародних організованих ринках за видами деривативних контрактів свідчить про зростання частки торгівлі опціонами (86 % – у 2024 р.), які користуються високим попитом з боку спекулянтів (Рис. 5).

На основі узагальнення отриманих результатів, слід відзначити наступні напрями розвитку біржової торгівлі на міжнародних організованих ринках: швидкий приріст обсягів біржової торгівлі фінансовими активами; підвищення попиту на біржові деривативні контракти в умовах посилення геополітичної напруженості та цінової

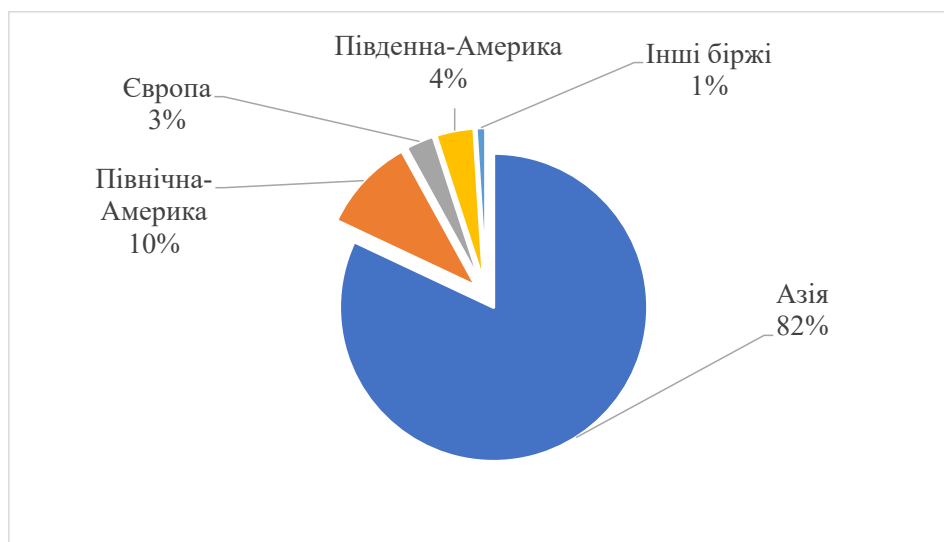

Рис. 3. Структура біржової торгівлі на міжнародних організованих ринках за географічним зонуванням у 2024 р.

Джерело: побудовано на основі [10]

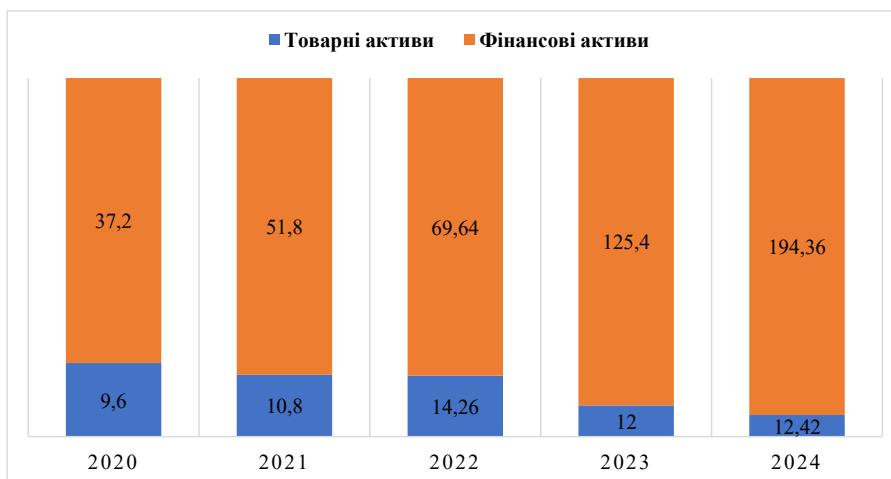

Рис. 4. Структура міжнародних організованих ринків за видами біржових активів, млрд угод

Джерело: побудовано автором на основі [10]

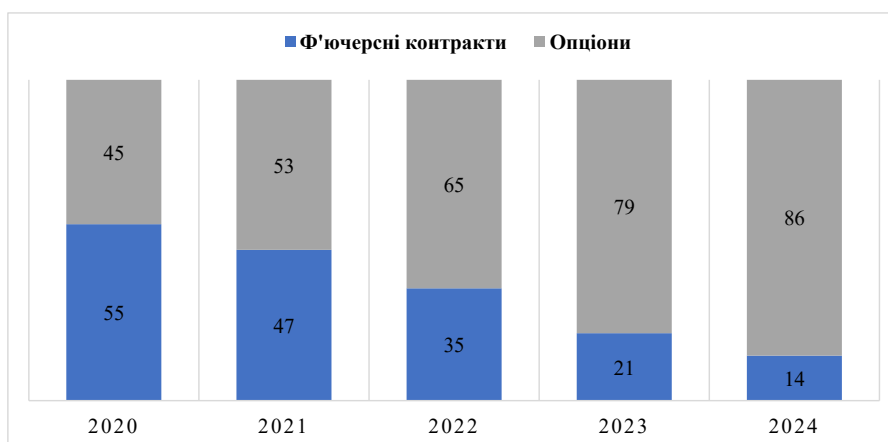

Рис. 5. Структура міжнародних організованих ринків за видами деривативних контрактів, %

Джерело: побудовано автором на основі [10]

волатильності; зниження транзакційних витрат на основі використання електронної технології біржової торгівлі; зростання попиту на мікро-інструменти на біржових майданчиках; підвищення обсягів міжнародної біржової торгівлі ETF-інструментами, які перетворились на один з найпопулярніших інструментів пасивного інвестування; розширення біржової торгівлі деривативами на криптовалюти на різних біржах; використання технологій блокчейн та штучного інтелекту; розширення спектру нових біржових активів, зокрема ESG-індекси, «зелені деривативи», інші криптовалюти, тощо.

Висновки із зазначених проблем і перспективи подальших досліджень у поданому напрямі. Оцінка показників біржової торгівлі на

міжнародних організованих ринках свідчить про значні структурні зміни у період 2014-2024 рр., які відбулись через дію макроекономічних та геополітичних чинників, а також технологічних інновацій. Незважаючи на геополітичні та фінансові кризи та зростання цінової нестабільності, загальний біржовий тренд залишається висхідним і характеризується щорічним приростом обсягів біржової торгівлі. В останні роки значно зріс попит на біржові опціонні контракти, частка яких підвищилась до 86 % міжнародної біржової торгівлі. Така ситуація свідчить про значну зацікавленість ринкових учасників у використанні біржових деривативних контрактів не тільки з метою мінімізації цінових ризиків, а й у якості короткострокових інвестиційних стратегій торгівлі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Солодкий М. О., Ільчук М. М., Яворська В. О. Міжнародні біржові ринки: навч. посіб. Київ : ЦП Компрінт, 2019. 520 с.
2. Ільчук М. М., Яворська В. О. Міжнародна біржова діяльність: навч. посіб. Київ : НУБіП України, 2024. 366 с. URL: <https://dglb.nubip.edu.ua/handle/123456789/2562> (дата звернення: 08.04.2025)
3. Сохацька О. М., Роговська-Ішук І. В., Вінницький С. І. Фундаментальний та технічний аналіз цін товарних та фінансових ринків : навч. посіб. Київ : Кондор, 2012. 305 с.
4. Яворська В. О., Тягнирядно О. М. Біржова торгівля на міжнародних товарних і фінансових ринках. *Економіка та управління національним господарством*. 2018. № 18. С. 236–241. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2018-18-32> (дата звернення: 08.04.2025)
5. Дяченко Ю. А. Сучасний стан та особливості функціонування світового біржового ринку. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2017. № 23. С. 51–54.
6. Ковальчук С. В., Дразниція С. А., Карпенко В. Л. Світові тренди та тенденції розвитку біржової торгівлі на сучасному етапі. *Підприємництво і торгівля*. 2018. № 23. С. 10–14.
7. Станасюк Н., Берднік Д. Сучасний стан та проблемні аспекти розвитку міжнародної біржової діяльності. *Економіка та суспільство*. 2022. № 44. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-44-75> (дата звернення: 08.04.2025)
8. Бритвенко А. С., Горяча О. Л., Войний І. І. Організаційно-економічний механізм функціонування міжнародної електронної біржової торгівлі. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. 2020. № 1 (47). С. 9–14.
9. Рубан Ю. В., Степанченко О. В. Удосконалення управління ціновими ризиками на товарних ринках. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2017. Вип. 16 (2). С. 88–91.
10. Data Resources. URL: https://www.fia.org/fia/data-resources?utm_source=FIASWeb&utm_medium=Top. (дата звернення: 08.04.2025)

REFERENCES

1. Solodkyi M. O., Ilchuk M. M., Yavorska V. O. (2019) Mizhnarodni birzhovi rynky [International exchange markets]. Kyiv: TSP Komprynt. [in Ukrainian]
2. Ilchuk M. M., Yavorska V. O. (2024) Mizhnarodna birzhova diialnist. [International exchange activities]. Kyiv: NUBiP Ukrainy. Available at: <https://dglb.nubip.edu.ua/handle/123456789/2562> (accessed April 08.04.2025) [in Ukrainian]
3. Sokhatska O. M., Rohovska-Ishchuk I. V., Vinnytskyi S. I. (2012) Fundamentalnyi ta tekhnichniy analiz tsin tovarnykh ta finansovykh rynkiv [Fundamental and technical analysis of commodity and financial market prices]. Kyiv: Kondor [in Ukrainian]
4. Yavorska V. O., Tiahnyriadno O. M. (2018) Birzhova torhivlia na mizhnarodnykh tovarnykh i finansovykh rynkakh [Stock trading on international commodity and financial markets]. *Ekonomika ta upravlinnia natsionalnym hospodarstvom*. Vol. 18, pp. 236–241. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2018-18-32>. (accessed April 08.04.2025) [in Ukrainian]
5. Diachenko Yu. A. (2017) Suchasnyi stan ta osoblyvosti funktsionuvannia svitovoho birzhovoho rynku [Current state and features of the functioning of the world stock market]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu*. Vol. 23, pp. 51–54. [in Ukrainian]
6. Kovalchuk S. V., Drazhnytsia S. A., Karpenko V. L. (2018) Svitovi trendy ta tendentsii rozvytku birzhovoi torhivli na suchasnomu etapi. [World trends and tendencies of stock trading development at the present stage]. *Pidpriemnytstvo i torhivlia*. Vol. 23, pp. 10–14. [in Ukrainian]

7. Stanasiuk, N., Berdnik, D. (2022). Suchasnyi stan ta problemni aspekty rozvytku mizhnarodnoi birzhovoi diialnosti [Current status and problematic aspects of the development of international exchange activity]. *Ekonomika ta suspilstvo*. Vol. 44. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-44-75> (accessed April 08.04.2025) [in Ukrainian]
8. Brytvienko A. S., Horiacha O. L., Voinyi I. I. (2020) Orhanizatsiino-ekonomichniy mekhanizm funktsionuvannia mizhnarodnoi elektronnoi birzhovoi torhivli [Organizational and economic mechanism of the functioning of international electronic exchange trade]. *Visnyk Berdianskoho universytetu menedzhmentu i biznesu*. Vol. 1 (47), pp. 9–14. [in Ukrainian]
9. Ruban Yu. V., Stepanchenko O. V. (2017). Udoskonalennia upravlinnia tsinovymy ryzykamy na tovarnykh rynkakh [Improving price risk management in commodity markets]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu..* Vol. 16 (2), pp. 88–91. [in Ukrainian]
10. Data Resources. Available at: https://www.fia.org/fia/data-resources?utm_source=FIASWeb&utm_medium=Top (accessed April 08.04.2025) nt potential of housing and communal enterprises: theory, methodology, practice]. Poltava : PUET. 271 p. [in Ukrainian].

Andrii Maslo, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine. *Analysis of the structure of exchange trading on international organized markets.*

Annotation. The purpose of the article is to analyze the current state of international organized markets and determine its structure. **Methodology of research.** The article uses methods of generalization and abstraction, statistical analysis, and systematization of data from statistical reports of the Futures Industry Association. **Findings.** An assessment of the international exchange trading current state on organized markets is provided. An assessment of the volume of transactions concluded on international organized markets indicates a rapid growth in the number of concluded exchange contracts on international organized markets. Thus, in 2024, a new record level was demonstrated – 206.78 billion transactions, which is 50.5% higher than the previous year and 841% higher than in 2014. In order to determine the structural indicators of international exchange trading, it is advisable to use the following classification features: geographical zoning; types of exchange assets and types of exchange derivative contracts. Assessment of the structure of international exchange trading by geographical zoning confirms the rapidly growing role of Asian exchanges. A structural analysis of exchange trading on international organized markets by type of exchange assets (commodity and financial) indicates a significant dominance of financial instruments in recent years. An assessment of exchange trading structure on international organized markets by types of derivative contracts indicates an increase in the share of options trading (86% in 2024), which are in high demand from speculators. **Practical value** is that the obtained results of the assessment of the current state of international organized markets provide grounds for determining the main trends in the development of international exchange trading in conditions of uncertainty and growing risks. Summarizing the views of domestic scientists, we have proposed the following characteristic features to describe the functional purpose of international organized markets: buyers' market; competitive market; electronic market; global market.

Keywords: organized markets, international exchange trading, international exchanges, derivative contracts, futures, options.